

12 EYLÜL DÖNEMİNİN KALINTISI KAYIPLAR

Aydınlık Gazetesi, 8 Eylül 2020

Yıldırım Koç

İşçiler arasında yaygın bir yanlış görüş, “verilmiş hak geri alınmaz” anlayışıdır. İnsanlara rehavet veren bu anlayışla her karşılaştığımda, 12 Eylül 1980 öncesinde var olan ve darbe sonrasında gasp edilen ve hâlâ geri alınamamış haklardan örnekler veriyorum.

Bazı dönemlerde, eldeki hakları korumak için verilmesi gereken mücadele, yeni hak alma mücadelesinin önüne geçebilir. Özellikle günümüzde sermayenin yeni saldırılarının gündemde olabileceği koşullarda, “verilmiş hak geri alınmaz” gibi yanlış anlayışlarla mücadele etmek gereklidir.

Esasında, verilmiş bazı hakları geri almanın en sessiz yolu, enflasyondur. Hele enflasyon oranlarını gerçekte olduğunun altında belirleme ve açıklama gibi bir olanağınız varsa, ücret ve ücretle bağlantılı yan ödemeleri aşındırmanın en basit ve kolay yolu, enflasyondur. Enflasyonla “verilmiş hakları geri alırsınız.”

DARBE SONRASINDA İŞÇİYE SALDIRI

12 Eylül Darbesi'nin hemen ardından tüm sendikal faaliyetler durduruldu. Süresi sona eren toplu iş sözleşmeleri, işçi temsilcilerinin azınlıkta olduğu Yüksek Hakem Kurulu tarafından elden geçirildi ve “kuşa çevrildi.” 1963-1980 döneminin sendikal mücadeleleriyle birçok işyerinde toplu iş sözleşmeleriyle elde edilmiş olan haklar, Yüksek Hakem Kurulu tarafından ortadan kaldırıldı.

Bu ve benzeri uygulamalara ilave olarak, çalışma mevzuatında, günümüzde de devam eden bazı önemli hak kayıpları yaşandı.

12 Eylül sonrasının bazı olumsuzlukları özellikle 1989 yılından itibaren giderildi; ancak aşağıda vereceğim örnekler, aradan 40 yıl geçmiş olmasına rağmen, varlığını hâlâ sürdüren hak kayıplarıdır.

KIDEM TAZMİNATI TAVANI

17.10.1980 gün ve 2319 sayılı Yasa ile 854 sayılı Deniz İş Yasasının kıdem tazminatı ile ilgili maddesi değiştirilerek, kıdem tazminatı hakkına kısıtlamalar ve kıdem tazminatı miktarına tavan getirildi. Benzer bir düzenleme 17.10.1980 gün ve 2320 sayılı Yasa ile 1475 sayılı İş Yasası kapsamındaki için getirildi. Böylece, 14.4.1980 ile 23.10.1980 tarihleri arasında kıdem tazminatı üzerinde bir tavan yokken, 23.10.1980 ile 31.12.1982 tarihleri arasında 30 günlük asgari ücretin 7,5 katı bir tavan getirildi. 10.12.1982 gün ve 2762 sayılı Yasa ile kıdem tazminatının tavanı en yüksek derecedeki devlet memurunun 1 yıllık hizmet karşılığı alacağı ikramiyeye eşitlendi. Günümüzde bu uygulama devam etmektedir. Sendikalarımızın önde gelen taleplerinden biri, kıdem tazminatı tavanının kaldırılması olabilir.

İKRAMİYEYE ÜST SINIR

12 Eylül Darbesi öncesinde toplu iş sözleşmeleri yoluyla işçilerin aldığı ikramiye konusunda bir üst sınır yoktu. Bazı işkollarında yılda 6 veya 7 aylık ücret tutarında ikramiye ödeniyordu. Kamu kesiminde ise 6772 sayılı Yasa uyarınca iki kez 26 yevmiye (yeraltında çalışanlara üç kez) tutarında ilave tediye veriliyordu. Ayrıca toplu iş sözleşmesiyle ikramiye alınıyordu.

17.4.1981 gün ve 2448 sayılı Yasa ile 6772 sayılı Yasa değiştirilerek, yeraltı madenciliği dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarında ikramiye sayısı, ilave tediye (yılda 52 yevmiye) ek olarak iki aylık ücret, diğer işyerleri için ise yılda toplam dört aylık ücret ile sınırlandırıldı (4.7.1956 Tarihli 6772 Sayılı Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi ve İşçilere Toplu Sözleşmeleri ile Verilecek İkramiyeler Hakkında Kanun). Günümüzde de yürürlükte olan bu yasa nedeniyle, bir yılda kamu kesiminde verilebilen ikramiye gün sayısı 112'yi (yeraltında çalışanlara 138), özel sektörde 120'yi geçemez.

YÖNETİMDE TEMSİLE SON

Darbe öncesinde yürürlükte bulunan iktisadi devlet teşekküllerine ilişkin 440 sayılı Yasada çok sayıda işçi istihdam edilen iktisadi devlet teşekküllerinin yönetim kurullarında işçileri temsilen bir üyenin bulunması öngörülüyordu. Sümerbank, Etibank gibi iktisadi devlet teşekküllerinde bu hüküm uygulanıyordu. Darbe sonrasında önce 60 no.lu Kanun Hükmünde Kararname 440 sayılı Yasanın yerini aldı. Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin yerini de 19.10.1983 gün ve 2929 sayılı Yasa aldı ve işçilerin temsiline son verildi.

TRT YÖNETİMİNDE TEMSİLE SON

12 Eylül Darbesi öncesinde TRT yönetim kurulunda işçilerin temsil eden bir kişi yer alıyordu. Darbe sonrasında TRT Yasası değiştirilerek, TRT Yönetim Kurulunda işçilerin bir temsilcisinin bulunması olanağı ortadan kaldırıldı (11.11.1983 gün ve 2954 sayılı Yasa).

Sosyal güvenlik ve sendikal hak ve özgürlükler alanlarında gasp edilen ve günümüzde hâlâ yürürlükte bulunan bazı konuları önümüzdeki günlerde özetleyeceğim.